ASPECTE ALE VIEȚII PASTORALE ÎN MUNȚII CĂLIMANI

Constantin Popa

Lucrarea prezentată se bazează, în principal, pe rezultatul unor cercetări de teren începute, în primăvara anului 1971, în cîteva sate de la poalele Călimanilor și continuate, în vara aceluiași an, cuprinzînd numai o parte a masivului, anume aceea dintre Bilbor și Valea Topliței. Urmăream, în primul rînd, un scop de ordin practic legat de depistarea unui complex pastoral, în vederea transferării lui în sectorul tematic al Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibiului.

Deși cercetările au acoperit numai o parte a zonei, materialul cules relevă, cu prisosință, complexitatea economiei pastorale a satelor de sub Călimani și intensitatea cu care ea pulsează, datorită condițiilor favorabile pe care mediul le oferă, fapt remarcat și de alte cercetări, efectuate anterior, unele, cu decenii în urmă[1].

Stînile cercetate în Munții Alunișel, Păltiniș, Șteaza, Poiana Boilor, Izvorul Călimani, Izvorul Buciniș, Bradul Ciont, aparțin satelor: Bilbor, Dumbrava, Vătava, Luieriu, Rîpa de Jos, Monor, Ruși-Munți, Sieu, situate pe cursul superior al Mureșului, sate cu o economie mixtă, în care populația practică cultivarea pămîntului și creșterea vitelor ca ocupații inseparabile, de cea mai veche tradiție.

Majoritatea locuitorilor practică creșterea animalelor pentru satisfacerea necesităților proprii și mai puțin pentru desfacerea de produse-marfă pe piețele din Reghin sau Tîrgu-Mureș.

1. Calendarul vieții pastorale

a) *Primăvăratul* începe odată cu topirea zăpezii și se încheie cu urcarea la munte, avînd ca limite 1 aprilie—25 mai, cu unele variațiuni determinate, în primul rînd, de starea vremii.

La început, micile cîrduri de oi („boteie") sînt date în grija copiilor, dar în scurtă vreme se fac pregătirile în vederea văratului pe munte,

[1] Laurian Someșan, *Viața pastorală în Munții Călimani*, în „Buletinul Societății regale de geografie", tom. LII, 1933. *Etnografia Văii Bistriței*, Piatra Neamț, 1973, p. 194.

ASPEKTE AUS DEM HIRTENLEBEN IM CĂLIMANI-GEBIRGE

Constantin Popa

Die gegenwärtige Arbeit fußt vor allem auf im Jahre 1971 in einigen am Fuße des Călimanigebirges gelegenen Dörfern begonnenen und im Sommer des gleichen Jahres fortgeführten Geländeforschungen, die nur einen Teil des Massivs, und zwar den zwischen Bilbor und Topliția gelegenen erfassten. Zunächst galten diese Untersuchungen einem durchaus praktischen Zweck, und zwar dem Auswählen eines für den betreffenden Thematiksektor des Museums der bäuerlichen Technik bestimmten Hirtenkomplexes.

Obgleich die Forschungen, wie erwähnt, lediglich einen Teil des betreffenden Gebiets berührten, unterstreicht das gesammelte Material durchaus die Komplexität der Schafhaltungswirtschaft der am Fuße des Călimani gelegenen Dörfer und die Intensität mit der diese, dank der günstigen Umweltbedingungen, hier pulsiert, eine Tatsache, die auch andere, Jahrzehnte vorher ausgeführte Forschungen[1] hervorhoben.

Die im Bereich der Höhenzüge Alunișel, Păltiniș, Steaza, Poiana Boilor, Izvorul Călimani, Izvorul Buciniș, Bradul Ciont untersuchten Sennhütten gehören den Dörfern Bilbor, Dumbrava, Vătava, Luieriu, Rîpa de Jos, Monor, Ruși-Munți und Sieu an, die alle am Oberlauf des Mureș gelegen, eine gemischte Wirtschaft ausüben, d.h. Ackerbau und Viehzucht als uralte, untrennbare Beschäftigungen.

Ein Großteil der Bevölkerung geht der Viehzucht zur Deckung eigenen Bedarfs nach, und weniger dazu um die Produkte auf den Märkten von Reghin und Tîrgu Mureș als Ware zu verschleißen.

1. Der Kalender des Hirtendaseins

a) Die *Frühjahrsweide* beginnt mit der Schneeschmelze und endet mit dem Almauftrieb, ihre Grenzen liegen zwischen 1. April und 25. Mai, mit gewissen, durch die Witterungsverhältnisse bedingten Schwankungen.

Zunächst werden die kleinen Schafgruppen („boteie") den Kindern zur Hut überlassen, was jedoch nur kurze Zeit vorhält, da man zu den Vorbereitungen für den Almauftrieb schreitet, indem die

[1] Laurian Șomeșan, *Viața pastorală în munții Călimani*, in „Buletinul Societății regale de geografie", Tomus LII, 1933; *Etnografia Văii Bistriței*, Piatra Neamț, 1973, S. 194.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

constituindu-se turmele pe bază de asocieri, care rămîn valabile pînă toamna.

Pînă la 25 mai turmele sînt ţinute pe hotarul satului („la hat")[2], mulsul începînd cu regularitate abia după începutul acelei luni[3], (pînă atunci laptele era al mieilor), cînd se făcea „punerea pe brînză", precedată, în mod necesar, de „măsura laptelui".

Acesta era, cu cîteva decenii în urmă, criteriul de bază pentru împărţirea produselor între proprietari[4], astăzi aceasta se face în baza unei înţelegeri dinainte stabilite între ciobanii asociaţi şi proprietari.

b) *Văratul.* De la 25 mai, cel mai tîrziu 1 iunie, turmele pornesc spre păşunile alpine unde vor rămîne pînă la mijlocul lui septembrie. Deplasările spre şi de la munte se fac pe drumuri ce străbat plaiuri străvechi şi care necesită 3—4 zile de mers, cu popasuri pentru muls şi înnoptat.

Păstorii, din satele aflate pe cursul superior al Mureşului, străbat mai întîi coridorul rîului pînă la Topliţa, urcă pe apa Topliţei şi, urmînd plaiurile de pe Cica, Răchiţiş, Puturosu şi Bradul Ciont, ajung la stîni. Popasurile le fac prin poieni şi pe marginea pădurilor, improvizînd cu uşurinţă strunga necesară mulsului[5]. Produsele, obţinute din laptele muls în timpul acestor deplasări de scurtă durată, sînt vîndute locuitorilor din satele prin care trec.

În vremea văratului se desfăşoară din plin activitatea productivă, caracteristică stînilor: păşunatul oilor, mulsul şi prelucrarea laptelui, prepararea hranei, întreţinerea igienică a vaselor şi a instrumentarului de lucru.

c) *Tomnatul.* Între 15—20 septembrie, turmele părăsesc munţii şi, urmînd aceleaşi drumuri pe care au urcat, coboară spre satele de origină, oprindu-se pe hotar, unde rămîn pînă ninge.

d) *Iernatul* se face acasă, de către fiecare proprietar, dar cei care aveau oi mai multe, le iernau la fînaţe unde aveau clădite adăposturi adecvate.

2. Organizarea vieţii pastorale

Turmele sînt constituite din 200—600 oi (mînzări şi sterpe), adunate de 3—5 asociaţi de la 20—60 proprietari, la începutul lunii mai. Aso-

[2] Inf: Avram Aurel, Bilbor, jud. Harghita.

[3] Inf. Toderic Petre, n. 1900, com. Vătava, jud. Mureş.

[4] Desfăşurarea acestui obicei l-am urmărit în satul Ţăgşor, jud. Bistriţa-Năsăud, unde este numit „măsura oilor" (Anton Badea de la Muzeul din Reghin a filmat întreaga lui desfăşurare).

[5] L. Someşan, Op. cit., p. 299.

Großherden aufgrund von Zusammenschlüssen zustandekommen, die bis zum Herbst ihre Gültigkeit bewahren.

Bis zum 25. Mai hält man die Herden im Bereich der Dorfgemarkung, „la hat"[2], wobei das Melken regelmäßig erst vom Beginn jenes Monats einsetzt[3], (bisher gehörte die Milch den Lämmern), was seinen Ausdruck in der „punere pe brînză" findet, dem das Milchmessen vorausgeht.

Letzteres war bis vor einigen Jahrzehnten der Hauptgesichtspunkt bei der Aufteilung der Sennereierzeugnisse unter die Besitzer[4]. Heute erfolgt sie aufgrund einer zwischen den vereinigten Hirten und den Besitzern vorgenommenen Absprache.

b) *Die Sommerweide*

Nach dem 25. Mai, spätestens aber am 1. Juni brechen die Herden zu den Gebirgsweiden auf, wo sie bis Mitte September verweilen. Der Auftrieb erfolgt entlang uralter Schaftriften, die überlieferten Hängen folgen und 3—4 Tage benötigen, unterbrochen lediglich um zu rasten, d.h. zu melken und zu übernachten.

Die Hirten der am Oberlauf des Mureş gelegenen Dörfer folgen zunächst der Flußaue bis nach Topliţa und dem Topliţabach. Darauf steigen sie die Hänge der Cica, des Răchitiş, des Puturosu und des Bradu Ciont empor und gelangen zu den Sennhütten. Rast hält man auf Lichtungen und am Waldrand, wo sich die Melkhürde leicht improvisieren läßt[5]. Die unterwegs erlangten Milchprodukte werden an die Bewohner der Dörfer veräußert, deren Gemarkung die Herde berührt.

Während der Sommerweide entfaltet sich die Produktionstätigkeit, die die Sennhütten kennzeichnet, in ihrer ganzen Vielfalt, d.h.: die Schafweide, das Melken und Verarbeiten der Milch, das Zubereiten der Nahrung, das Reinigen der Behälter und des Arbeitsgeräts.

c) *Die Herbstweide*

Zwischen dem 15.—20. September verlassen die Herden das Gebirge, und ziehen, dem gleichen Wege folgend, den sie beim Auftrieb benutzten, in ihre Herkunftsorte, wo sie bis zum ersten Schneefall innerhalb der Gemarkung weiden.

d) *Die Winterweide*

Das Überwintern geschieht bei den Schafhaltern selbst. Solche jedoch, die über zahlreiche Schafe verfügen, bedienen sich dazu der Heuwiesenzone, wo sie entsprechend hergerichtete Unterkünfte besitzen.

2. Die Organisation des Hirtendaseins

Die Großherden bestehen aus 200—600 Schafen (Milch- und Jungschafen), die von 3—5 vereinigten Hirten von 20—60 Besitzern zu Beginn des

[2] *Gewährsmann*: Avram Aurel, Bilbor, Kr. Harghita.

[3] *Gewährsmann*: Toderic Petre geb. 1900, Gem. Vătava, Kr. Mureş.

[4] Wir konnten diesen Brauch im Dorf Ţăgşor, Kr. Bistriţa-Năsăud verfolgen, wo man ihn als „măsura oilor" bezeichnet (Anton Badea vom Reghiner Museum filmte den ganzen Ablauf).

[5] L. Someşan, Op. cit., S. 299.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

ciații (își zic ei înșiși „tovarăși") sînt plătiți de micii proprietari și răspund solidar în fața lor de eventualele daune cauzate de stricăciunea oilor, ca și de respectarea înțelegerii privind repartizarea drepturilor de produse cuvenite în baza înțelegerii încheiate la constituirea tîrlei. În temeiul acesteia, proprietarii primesc 5—7 kg brînză, 0,5—1 kg urdă de fiecare mînzare și o „fele" de unt de la 4 oi și datorează ciobanilor asociați 15—20 lei și o oca de făină de porumb pentru fiecare cap de oaie. Încheierea socotelilor se face toamna la alesul oilor. În afară de plata în bani și în natură primită de ciobanii asociați, aceștia rămîn, în anii buni, cu cantități de produse după achitarea tuturor obligațiilor asumate față de proprietari.

Observăm, prin urmare, că organizarea vieții pastorale, în zonă, se întemeiază pe asocieri, care sînt de fapt expresii ale unor străvechi forme cutumiare[6], întîlnite îndeosebi în regiunile în care se practică păstoritul pendulatoriu și care cunosc pe teritoriul României mai multă varietate[7].

Personalul stînii este alcătuit, în principal, din aceiași asociați, dintre care cel mai vîrstnic și priceput este șeful; ciobani plătiți se angajează doar în cazuri rare.

Întreaga activitate a stînii cunoaște o diviziune a muncii și o ierarhie tradițională: *baciul*, care este și șeful stînii, prelucrează laptele, ajutat de *ciobani* cu rîndul; în număr de 3—4, aceștia pășunează și mulg mînzările, participînd, pe rînd, la prelucrarea laptelui. *Strungarul* este un copil de 10—11 ani, care mînă oile în strungă, aduce lemne și apă în stînă. În sfîrșit, *sterparul* îngrijește de cîrdul de sterpe, care nu pasc pe pășunile rezervate mînzărilor, ci mai departe. În componența personalului stînii, singurii angajați sînt: strungarul (plătit înainte cu 70 kg brînză, iar acum cu 700—800 lei lunar) și sterparul, plătit cu 15 lei pentru fiecare oaie. Toate activitățile sînt îndeplinite, după cum se vede, în exclusivitate, de bărbați, femeile rămînînd în sat. La stînile moldovenilor de pe Călimani, femeia este însă prezentă[8].

[6] I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Ed. științifică, București 1973, p. 264.
[7] Ibidem.
[8] Vezi I. Vlăduțiu, Op. cit., p. 262.

Monats Mai gesammelt werden. Die Hirten, die sich selbst als Genossen, „tovarăși", bezeichnen, verständigen sich mit den Besitzern und verantworten ihnen gegenüber solidarisch für jedwede etwaigen den Schafen zugestossenen Schäden, als auch für das Einhalten der beim Herdenbilden abgeprochenen Bedingungen, was das Aufteilen der Milchprodukte anbetrifft. Aufgrund letzterer stehen den Besitzern pro Milchschaf je 5—7 kg Käse und 0,5—1 kg Süßzieger, für je 4 Schafe dagegen eine „fele" genannte Menge Butter zu. Dafür schulden sie den Hirten pro Schaf 15—25 Lei Bargeld und eine „Maß" (măsura) genannte Menge Maismehl. Verrechnet wird im Herbst beim Auswählen der zur Winterweide zurückgekehrten Schafe. Von der Löhnung in Bargeld und Naturprodukten (Maismehl) abgesehen, verbleiben den Hirten in guten Weidejahren, nach Begleichen ihrer Verpflichtungen den Schafhaltern gegenüber, unter Umständen gewisse Überschüsse an Milchprodukten.

Aus dem Obengesagten geht die Tatsache hervor, daß die Organisation des Hirtendaseins in diesem Gebiet auf dem Zusammenschluß beruht, als einem Ausdruck gewisser uralter Sittenformen[6], auf die man vor allem in Gebieten stößt, in denen das Pendelhirtenwesen üblich ist und die auf rumänischem Boden eine große Mannigfaltigkeit kennen[7].

Das Sennhüttenpersonal besteht zum Großteil aus den gleichen vereinigten Hirten, deren ältester als Leiter gilt. Bezahlte Hirten werden nur äußerst selten angeworben.

Das gesamte Sennhüttenleben kennt eine klare Arbeitsteilung und überlieferte Hierarchie: der *Senner* „baciul", der, wie gezeigt, die Sennhütte leitet, sorgt für die Milchverarbeitung, wobei ihm die *Hirten* abwechselnd zur Hand gehen; diese, üblicherweise 3—4 Mann, hüten und melken die Schafe und helfen bei der Milchverarbeitung. Der *Hütejunge* „strungarul", ein 10—11-jähriger Knabe, treibt die Milchschafe in den Melkpferch und versorgt die Sennhütte mit Wasser und Holz. Der „*sterpar*" (von „sterpe" — noch nicht zeugungsfähige Jungschafe) hütet die weiter oben und getrennt von den Milchschafen weidenden Jungschafe. Die einzigen angeworbenen Dienstleute der Sennhütte sind der Hütejunge (der früher 70 kg Käse erhielt, heute dagegen 700—800 Lei Monatslohn) und der Jungschafhirt, der für jedes Schaf 15 Lei erhält. Sämtliche Tätigkeiten werden, wie gezeigt, von Männern ausgeübt. Die Frauen bleiben im Dorf. Lediglich in den Moldauischen Sennhütten des Călimangebirges tritt die Frau auf[8].

[6] I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Editura științifică, Bukarest, 1973, S. 264.
[7] Ibidem
[8] Siehe I. Vlăduțiu, Op. cit., S. 262.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

În afară de asocierile pastorale pentru vărarea turmelor de oi, în Călimani am întîlnit și asocieri ale bilborenilor pentru vărarea cornutelor mari (vaci), pe munții Alunișel și Păltiniș. Proprietarii plătesc 200 lei de vacă pentru păzit și muls, pe întreaga vară, și își prepară singuri brînza, venind la stînă cu rîndul.

a) *Adăposturi pe hotar și la fîneațe.* Ținerea turmei „pe hat" sau la fîneațe, primăvara, toamna sau chiar iarna, precum și activitățile legate de strîngerea fînului, au impus construirea unor adăposturi pentru oameni și animale.

Pe hotar, noaptea, oile sînt ținute în *coșeri*, făcute din răzlogi, care au în margine *strunga* de muls, iar pentru oameni se construiesc colibe din bîrne, numite chiar *stîni*[9]; înainte se construiau bordeie de pămînt[10].

La fîneațe, unde parte din proprietari își iernau animalele, oile erau ținute în *săsi* — ocoale îngrădite din nuiele, înalte de peste 2 metri, vîrșite (cu acoperiș care proteja gardul) — pînă începeau să fete, fiind mutate apoi cu miei lor în *corlițe*[11] — ocoale îngrădite, acoperite, cu gardul „bucșit" (se făceau două rînduri de gard, iar spațiul gol se umplea cu frunze), o tehnică extrem de arhaică. Corlițele se făceau lipite de unul din pereții căsuței oamenilor[12].

b) *Construcțiile pastorale de pe munți.* O gospodărie pastorală de pe pășunea alpină cuprinde, în mod obligatoriu, *stîna propriu-zisă*, tîrla (sasiul), în care dorm oile și *strunga* cu „crama" (adăpost) pentru muls; mai pot fi coteațe pentru porci și *șoapra* ciobanilor, care dorm lîngă tîrlă.

Desigur, între acestea, locul principal îl ocupă *stîna propriu-zisă*, cu funcții multiple: atelier de prelucrare a laptelui, depozit de produse și rezerve alimentare și pentru păstrarea instrumentarului de lucru și adăpost pentru personalul stînii.

Stînile din Călimani sînt, în general, construcții de dimensiuni mici, ridicate din bîrne de brad, rotunde, încheiate la capete în „cheutori", cu

[9] Inf. Vlasa Ion, n. 1925, satul Dumbrava, com. Vătava, jud. Mureș.
[10] Inf. învățătoarea Vlaicu Maria, directoarea școlii din Dumbrava, jud. Mureș.
[11] Idem.
[12] Vezi I. Vlăduțiu, Op. cit., p. 272.

Von der Vereinigung der Hirten zur Schafsommerweide abgesehen, stieß ich im Călimangebirge auch auf derartige Vereinigungen von Bewohnern aus Bilbor, die der Großviehweide (Kühe) auf dem Alunișel- und dem Păltiniș-Höhenzug dienten. Die Viehbesitzer zahlen pro Kuh 200 Lei, was dem Hüten und Melken den ganzen Sommer hindurch entspricht. Das Verarbeiten der Milch besorgen die Besitzer selbst, indem sie abwechselnd zur Sennhütte kommen.

a) *Unterkünfte in der Gemarkung und der Heuwiesenzone*

Die in der Gemarkung oder in der Heuwiesenzone stattfindende Frühjahrs-, Herbst- und Winterweide sowie die mit der Heumahd zusammenhängenden Tätigkeiten machten eine Reihe für Mensch und Tier bestimmter Unterkünfte notwendig.

Innerhalb der Gemarkung werden die Schafe über Nacht in „*coșeri*" genannten Hürden gehalten, die aus Gattern bestehen und mit einem *Melkpferch* versehen sind („strunga de muls"). Für die Menschen werden ebenfalls „*Sennhütten*"[9] genannte Blockbauten errichtet, die an die Stelle der früher üblichen Erdhütten („bordeie") getreten sind[10].

In der Heuwiesenzone, wo einige Schafbesitzer ihre Schafe überwintern ließen, hielt man die Tiere in sogenannten „*săsi*", aus über 2 m hohem Flechtwerk errichtete Pferche, deren Zaun mit einem Dach versehen war, (das den Zaun schützte). Nachdem die Schafe zu werfen beginnen, werden sie mit den Lämmern in die „*corlițe*"[11] übersiedelt, d. h. vollkommen gedeckte und mit einem Doppelzaun versehene Pferche, dessen Zwischenraum mit Laub ausgefüllt wurde, eine überaus altertümliche Technik. Die Corlițe wurden an einer der Wände des für die Menschen bestimmten Häuschens errichtet[12].

b) *Hirtenbauten in der Gebirgszone*

Die auf der Gebirgsalm gelegene Hirtenwirtschaft umfaßt als unumgängliches Element die *eigentliche Sennhütte*, den Pferch „tîrla", in dem die Schafe übernachten (auch „sasiul") und die *Melkhürde* (strunga) mit dem oft gedeckten Melkstand („crama"), wo man die Schafe melkt; dazu kommt noch der Schweinekoben und der für die Hirten in der Nähe des Pferchs aufgestellte Schlafunterstand „*soapră*".

Selbstverständlich spielt die *eigentliche Sennhütte* die ausschlaggebende Rolle und erfüllt zahlreiche Bestimmungen: d. h. sie ist Labor zur Milchverarbeitung, Lagerraum für Erzeugnisse und Proviantvorräte, wie auch Magazin zur Aufbewahrung von Arbeitsgerät und schließlich Unterkunft für das Sennhüttenpersonal.

Die im Călimangebirge gelegenen Sennhütten weisen allgemein kleine Ausmaße auf und werden aus unbehauenen, an den Enden in „cheutori" verbundenen Tannenbalken errichtet. Das ein-

[9] *Gewährsmann*: Vlasa Ion, geb. 1925, Dorf Dumbrava, Gem. Vătava, Kr. Mureș.
[10] *Gewährsmann*: Lehrerin Vlaicu Maria, Schuldirektor in Dumbrava, Kr. Mureș.
[11] Idem.
[12] Siehe I. Vlăduțiu, Op. cit., S. 272

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Fig. 1. Planul stînii cu o încăpere din Poiana de la Izvorul Sec

1 — prici; *2* — laiță; *3* — poliţe; *4* — vatra cu belda; *5* — ocolaş

Abb. 1. Plan der Einraumsennhütte von der Izvorul Sec-Alm

1 — Pritsche; *2* — Schlafbank; *3* — Wandbrett; *4* — offener Herd; *5* — Umfriedung.

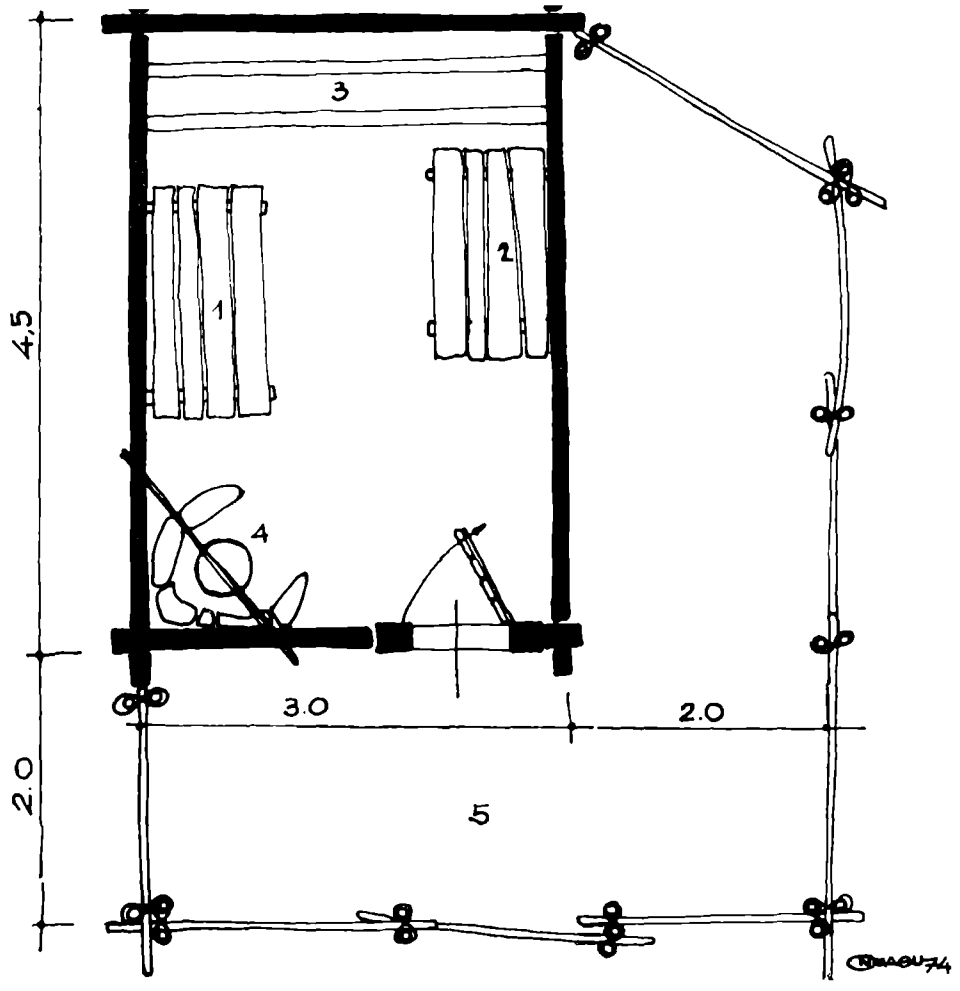

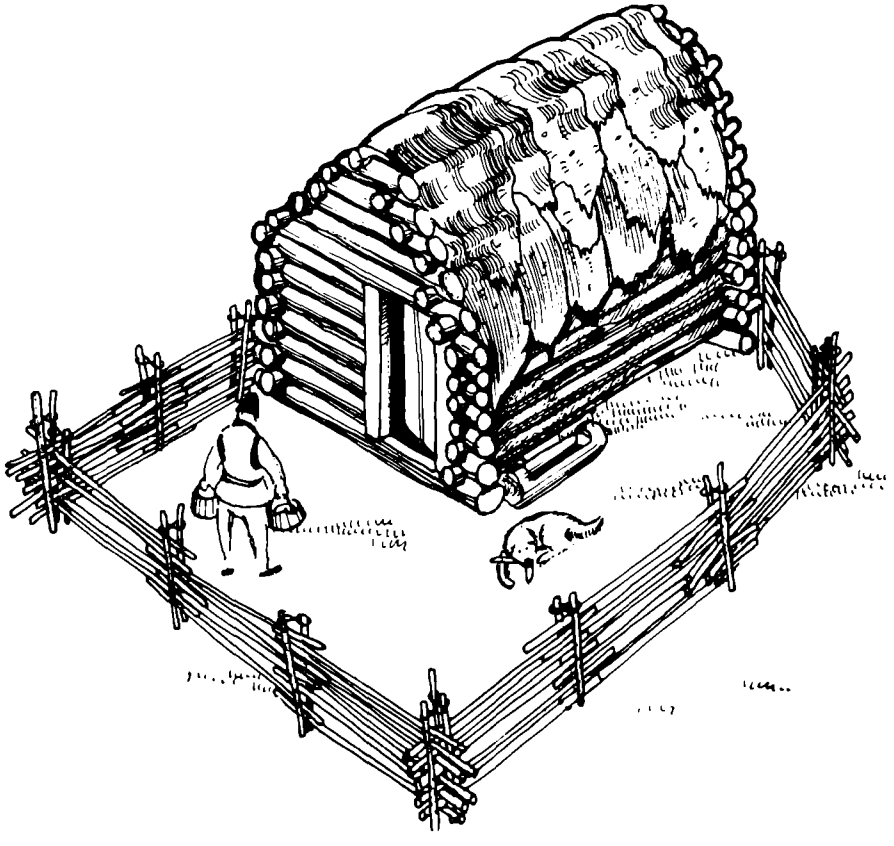

Fig. 2. Stîna din Poiana de la Izvorul Sec

Abb. 2. Sennhütte von der Izvorul Sec-Alm

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

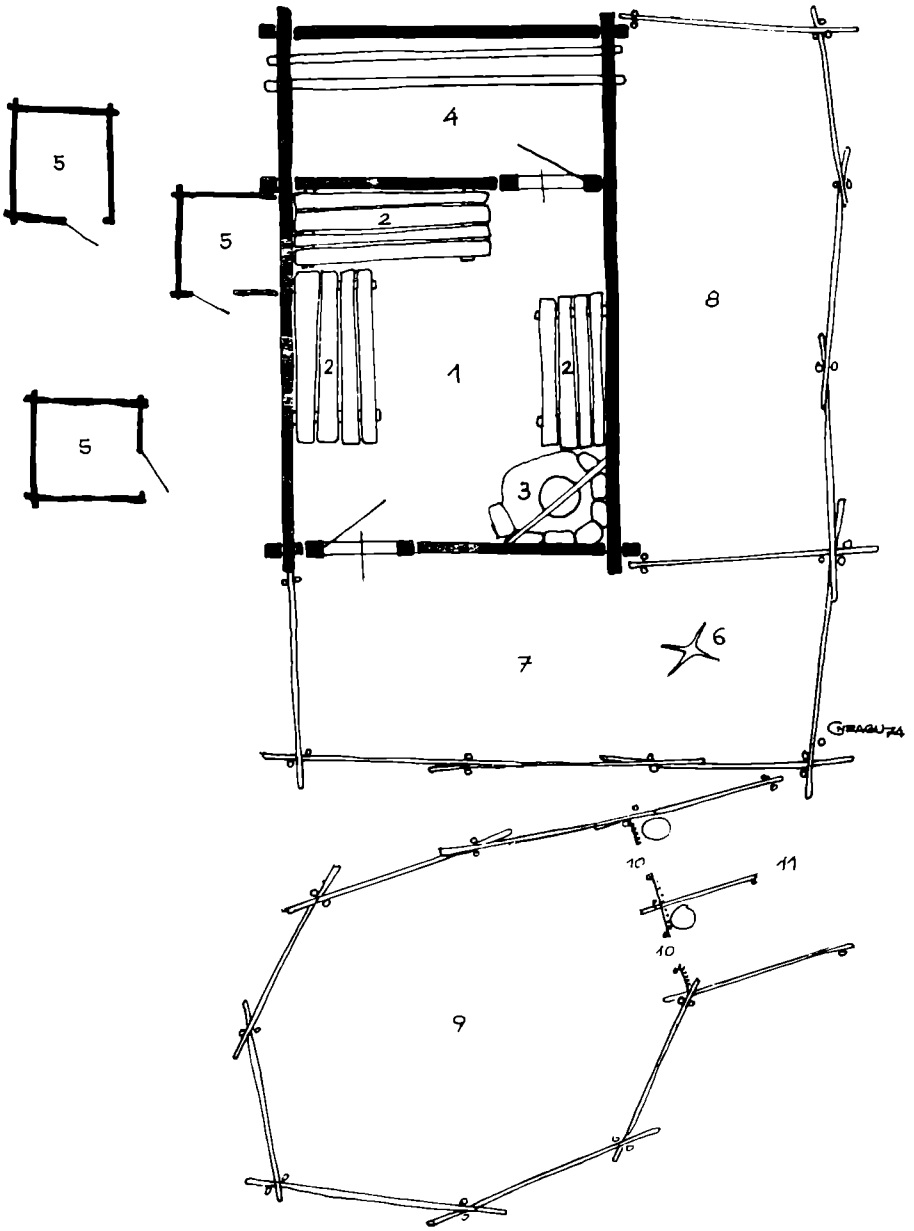

Fig. 3. Planul stînii cu două încăperi din muntele Alunișel

1 — stîna; *2* — prici; *3* — vatra cu vîrtej; *4* — cămara; *5* — coteț de porci; *6* — prepeleac; *7* — ograda stînii; *8* — ograda pentru ciini; *9* — strunga; *10* — spătări; *11* — comarnic

Abb. 3. Grundriß der Zweiraumsennhütte vom Alunișelberg

1 — Sennhütte; *2* — Pritschen; *3* — Herd mit Kesselgalgen; *4* — Vorratskammer; *5* — Schweinekoben; *6* — „prepeleac" (Gabelholz); *7* — Hof der Sennhütte; *8* — Hundehof; *9* — Schafpferch; *10* — „Spătări" (Durchgang zum Melkpferch); *11* — Melkstand („comarnic")

acoperiș în două ape, din scoarță de brad, șindrilă, în ultimul timp chiar din carton asfaltat.

Planul construcțiilor, patrulater, cuprinde una sau două încăperi. Stînile unicelulare, nu depășesc 4—5 m lungime și 3 m lățime, singura încăpere îndeplinind funcționalități multiple: aici se află vatra de foc, situată într-un colț (de obicei în stînga), prevăzută cu „beldă", priciurile de dormit și polițele pe care se pune cașul la dospit. Cele mai arhaice au nu numai pereții din bîrne, ci și partea care formează acoperișul cu învelitoare din scoarță de brad. Acestea sînt de fapt stînile tradiționale ale Călimanilor, care acum se întîlnesc extrem de rar[13].

[13] În cercetările noastre am întîlnit un singur exemplar: stîna din poiana de la Izvorul Sec, aparținînd Monorului.

fache Satteldach weist eine Baumrinden-, Schindel- oder neuerdings Dachpappeneindeckung auf.

Der viereckige Grundriß umfaßt einen oder zwei Räume, wobei die Einraumsennhütten 4—5 m Länge und 3 m Breite nicht überschreiten. Deren einziger Raum erfüllt zahlreiche Bestimmungen, und zwar: findet sich hier der Herd, der meist in der linken Ecke angelegt wird und die „beldă" aufweist (eine Vorrichtung zum Anhängen der Kessel Anm.d.Übers.), desgleichen die Schlafpritschen und die Wandborde, („polițe"), wo der Käsebruch zum Reifen abgestellt wird. Bei den altertümlichsten Sennhütten bestehen nicht nur die Wände aus Stämmen sondern auch das mit Baumrinde gedeckte Dach. Tatsächlich ist dieses der überlieferte Sennhüttentypus des Călimangebirges, dem man heute seltener begegnet[13].

[13] Bei unseren Forschungen stießen wir auf ein einziges Exemplar: die zu Monor gehörige Sennhütte von Izvorul Sec.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Stînile cu două încăperi, apărute nu demult, au pe lîngă stîna propriu-zisă și un *celar*, care servește la depozitarea produselor, păstrarea hranei și hainelor personalului, precum și a instrumentarului de lucru.

În fața stînii este nelipsit „prepeleacul"[14], care se mai numește și „furcoaie"[15], pe care se pun vasele și hainele la uscat.

În timpul nopții, oile sînt închise în staule, „săsie"[16] ori „nimăt"[17] — îngrădituri poligonale de răzlogi. Din staul trec la muls prin „spătare"[18], la strungă, care este prevăzută cu acoperiș într-o pantă, numit „comarnic" sau „cramă"[19].

Staulul și strunga au un caracter mobil, fiind mutate la cîteva zile, pentru a nu sta oile în noroi.

3. Tehnici, procedee și instrumentarul pentru prelucrarea laptelui

Principalul produs obținut este *brînza de berbință*. Tehnicile și procedeele de obținere sînt rezultatul unei experiențe îndelungate, prezentînd trăsături similare cu alte zone ale Carpaților.

După muls, care se face de trei ori pe zi pînă la 1 septembrie, în „cupățuie" și găleți de lemn, anume destinate acestui scop, laptele este pus în „budacă" (în prealabil trece printr-o „strecurătoare"), situată în vecinătatea focului, i se dă chiag (păstrat în „chiagorniță") și după o oră și jumătate se alege cașul care este presat și frămîntat de mai multe ori, pînă la scoaterea „jintuitului", care duce la alegerea smîntînii. Prin baterea ei cu „bridideul" în „bodîrlău" se obține *untul*. Zărul rămas este pus la fiert în căldări de aramă, în care se mestecă cu „tăujerul", obținîndu-se *urda* și *jintița*.

După 2—3 zile, cașul, stors bine în crintă și zvîntat, e pus la dospit, vreme de 4—6 zile; fărămițat apoi, frămîntat și sărat bine se îndeasă în „berbințe".

Zărul urdit se întrebuințează la spălarea vaselor sau ca hrană la cîini.

Inventarul stînii este completat de doniițe pentru apă, fideleșe pentru transportat untul, ceaoane și vase de preparat hrana.

[14] L. Someșan, Op. cit., p. 311.
[15] Inf. Gliga Ion, com. Rușii Munți, jud. Mureș.
[16] Inf. Gliga Ion, Rușii Munți, jud. Mureș.
[17] Inf. Hargu Emil, com. Bilbor, jud. Harghita.
[18] Inf. Gliga Ion, Rușii Munți, jud. Mureș.
[19] Inf. Bogoldea Ștefan, Sieut, Bistrița-Năsăud.

Die seit nicht allzulang aufgetretenen Zweiraumsennhütten weisen außer dem eigentlichen Sennraum noch einen „*celar*" auf, worin die Erzeugnisse, der Proviant und die Habseligkeiten des Personals aufbewahrt werden und das Arbeitsgerät abgestellt wird.

Vor der Sennhütte darf der „prepeleac"[14] nicht fehlen, ein auch „furcoaie"[15] genanntes Gabelholz zum Trocknen von Kleidung und Behältnissen.

Über Nacht werden die Schafe in die Hürde („staul" auch „săsie")[16] gesperrt (auch „nimăt" genannt)[17] — aus Gattern hergestellte vieleckige Einzäunungen. Von hier gelangen sie durch „spătare" (Durchlasse)[18] in den Melkpferch „strungă", der über einen mit einem Pultdach gedeckten Melkstand, „comarnic" oder „cramă", verfügt[19].

Sowohl der Schlaf- als auch der Melkpferch werden nach einigen Tagen verlegt, um zu verhindern, daß die Schafe im Morast stehen.

3. Techniken, Verfahren und Arbeitsgerät zur Milchverarbeitung

Das Haupterzeugnis ist die „brînză de berbință". Die zu deren Herstellung angewandten Techniken und Verfahren sind das Ergebnis langjähriger Erfahrung und ähneln den in anderen Karpatenzonen angewandten Verfahren.

Nach dem Melken, das bis zum 1. September dreimal täglich erfolgt, und zwar in „cupățuie" (Melkkellen) und Holzeimer, die eigens dazu angefertigt wurden, gießt man die Milch (durch ein Seihtuch „strecurătoare") in die nahe des Feuers aufgestellte „budacă" und fügt den (in einer „chiagorniță" aufbewahrten) Käselab „chiag" hinzu und nach etwa anderthalb Stunden erhält man den Käsebruch „caș", der öfter gepreßt und durchknetet wird, bis der Fettstoff „jintuitul" auftritt, aus dem man hernach im Stoßbutterfaß, („bodîrlău") die *Butter* herstellt. Die zurückbleibende Molke wird in Kupferkesseln über dem Feuer zum Kochen gebracht und unter Umrühren vermittels des „tăujer" die „*urdă*" (Süßzieger) und die „*jintiță*" (Magermolke) erlangt.

Nach 2—3 Tagen wird der in der Käsepresse „crintă" gepreßte und luftgetrocknete Käsebruch zum Reifen aufgestellt und nach 4—6 Tagen zerkleinert, geknetet und gut gesalzen in „berbințe" gefüllt.

Die Magermolke benutzt man zum Ausspülen der Behälter oder als Hundefutter.

Der Gefäßbestand der Sennhütte umfaßt noch Wassereimer, Kleinbütten zum Befördern der Butter („fideleșe"), Kessel „ceaoane" und Kochgeschirr.

[14] L. Someșan, Op. cit., S. 311.
[15] *Gewährsmann*: Gliga Ion, Gem. Rușii Munți, Kr. Mureș.
[16] Gm. Gliga Ion, Rușii Munți, Kr. Mureș.
[17] Gm. Hargu Emil, Gem. Bilbor, Kr. Harghita.
[18] Gm. Gliga Ion, Rușii Munți, Kr. Mureș.
[19] Gm. Bogoldea Ștefan, Sieut, Bistrița-Năsăud.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

4. Concluzii

Din analiza calendarului vieţii pastorale se poate observa, în zona munţilor Călimani, o mişcare periodică a turmelor între sat şi păşunile alpine. Este vorba deci de un păstorit pendulatoriu.

Viaţa pastorală în acest masiv este încă vie şi puternică; de-a lungul epocilor istorice ea a cunoscut perioade de înflorire sau regres[20], dar permanenţa ei n-a putut fi zdruncinată de nici o opreliste de natură socială sau istorică.

În organizarea vieţii pastorale se constată persistenţa unor elemente străvechi, de obşte, paralel cu dispariţia altora. S-a păstrat, în continuare, de pildă, principiul asocierilor pastorale, dar s-a renunţat la obiceiul „măsurii laptelui" cu prilejul „punerii pe brînză", care a fost înlocuit cu un sistem de retribuţie bazat pe învoială.

În tehnicile şi instrumentarul de prelucrare a laptelui se află elemente cu o răspîndire generală în zonele muntoase ale Carpaţilor Orientali, pînă în munţii Bucovinei, Ciucului şi Vrancei[21].

Intensitatea păstoritului în Călimani este arătată, între alţi factori, de numărul mare şi diversitatea stînilor aşezate la mici distanţe între ele, datorită păşunilor bogate care i-au atras şi pe oierii din Mărginimea Sibiului, care le luau în arendă[22].

În condiţiile actuale, au loc profunde mutaţii în economia creşterii animalelor în zonă, în cultura şi modul de viaţă al ciobanilor. Cooperativele agricole din Monor, Aluniş etc., au trecut la organizarea de stîni, introducînd o serie de elemente noi, cu repercursiuni adînci pentru îmbunătăţirea substanţială a vieţii ciobanilor.

[20] L. Someşan, Op. cit., p. 301.
[21] Vezi *Etnografia Văii Bistriţei*, Piatra Neamţ, 1973, p. 224.
[22] L. Someşan, Op. cit., p. 338.

4. Schlussfolgerungen

Aus der Untersuchung des Ablaufs des Hirtenjahrs läßt sich ersehen, daß im Călimangebirge eine periodische Bewegung zwischen Dorf und Bergweiden stattfindet, es sich folglich um ein Pendelhirtenwesen handelt.

Das Hirtendasein ist in diesem Massiv noch überaus lebendig und kräftig; entlang der Geschichtsepochen erlebte es Blüte- und Rückschrittsperioden[20], doch ließ sich seine Beständigkeit weder durch soziale, noch geschichtliche Hindernisse beeinflussen.

In der Einrichtung des Hirtenlebens lassen sich gewisse beständige, altertümliche Elemente feststellen, die mit der Gemeinschaft zusammenhängen. Gleichzeitig vermag man das Verschwinden anderer zu verzeichnen. Von Dauerhaftigkeit erwieß sich zum Beispiel das Prinzip der Hirtenvereinigungen, wogegen man dafür vom „Milchmessen", anläßlich des Almauftriebs Abstand nahm und es durch ein auf Verständigung beruhendes Verrechnungssystem ersetzte.

Im Bereich der Techniken und des bei der Milchverarbeitung benutzten Arbeitsgeräts stoßen wir auf allgemein verbreitete Elemente, die sich in allen Gegenden der Ostkarpaten belegt finden, und zwar bis in die Gebirge der Bukowina, des Ciuc- und des Vranceagebiets hin[21].

Die Intensität des Hirtenwesens wird im Călimangebiet vor allem durch die große Anzahl der nicht weit voneinander gelegenen Sennhütten und deren Mannigfaltigkeit unterstrichen, was auf die überaus reichen Weiden zurückzuführen ist, die selbst die Hirten der Mărginimea Sibiului anzulocken vermochten, die hier Weiden pachteten[22].

Unter den gegenwärtigen Verhältnissen finden hier in der Viehhaltungswirtschaft und in der Kultur und dem Leben der Hirten grundlegende Wandlungen statt. Die Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften von Monor, Aluniş usw. sind zur Einrichtung von Sennhütten übergegangen, und führten dabei einige neue Elemente ein, die eine wesentliche Verbesserung des Hirtenlebens zur Folge haben.

[20] L. Someşan, Op. cit., S. 301.
[21] Siehe *Etnografia Văii Bistriţei*, Piatra Neamţ, 1973, S. 224
[22] L. Someşan, Op. cit., S. 338.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro